

مفهوم شناسی غیبت امام مهدی (عج)

امین کریمی پور - طلبه سطح دو

چکیده

وجود امام مهدی (عج) به عنوان قائم اهل بیت حتما دارای غیبتی می باشد که این غیبت نه به معنای نبود حضرت و یا در خواب بودن او بلکه به معنای ظاهر نبودن و عدم دسترسی آسان به ایشان می باشد هرچند که در روایات ما دلایلی برای غیبت گفته شده است اما این غیبت سری از اسرار الهی می باشد که بعد از ظهور امام مهدی (عج) روشن خواهد شد.

کلیدواژه

امام مهدی (عج)، غیبت، امامت، ظهور.

مقدمه

قال أبو عبد الله (ع) قال رسول الله (ص) « من مات و هو لا يعرف إمام زمانه مات ميتة جاهلية » (عاملی، 1425ق: 1/153) امام صادق (ع) از رسول خدا (ص) نقل میکند که ایشان فرمودند: هرکس درحالی بمیرد که امام زمانش را نشناخته باشد به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است.

بحث از امام مهدی (عج) نه مختص به زمان ما یا عصر خاصی باشد بلکه همزمان با عصر رسول خدا (ع) بحث از وجود مهدی موعود (عج) مطرح بوده است و تا زمان ما ادامه دارد و در همه عصرها مطالب متنوع و زیادی در این زمینه نوشته شده است. یکی از موضوعات مرتبط با امام عصر (عج) بحث از غیبت امام می باشد. که باید به درستی تبیین و فهم شود. و مجال برا بدخواهان و کج فهمانی که غیبت حضرت را به عنوان نبود حضرت، خواب بودن حضرت و غیره معنی میکنند گرفته شود.

مقاله پیش رو تلاشی است در این زمینه که با واکاوی مفهوم غیبت و ابعاد آن در روایات رسیده از اهل بیت b سعی در تبیین آن داشته اند.

1- غیبت امام زمان (عج)

آغاز سخن این که وجود امام مهدی (عج) در دوران زندگی و امامت خود دارای غیبتی می باشند او یک امام غایب است و ما در این هیچ شکی نداریم. در روایات هم او را به این عنوان یعنی امام قائمی که پیش از قیام دارای غیبتی می باشد معرفی کرده اند به طوریکه به جزئیات غیبت و این که حضرت دارای دو غیبت یکی طولانی و دیگری کوتاه مدت است اشاره شده است. تعداد این روایات زیاد است و ما فقط به ذکر دو روایت به عنوان نمونه اشاره می کنیم. امام صادق (ع) میفرماید: « برای قائم دو غیبت است یکی از آن ها طولانی و دیگری کوتاه مدت. در غیبت اول (کبری) عده ای خاص از شیعیان حضرت از مکان او آگاهی دارند. و در غیبت دیگر (صغری) از مکان حضرت اطلاع ندارند مگر عده ای خاص از دوستان و یاوران او در امر دین. »

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارِ الصَّيْرَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ لِلْقَائِمِ غَيْبَتَانِ إِحْدَاهُمَا طَوِيلَةٌ وَ الْأُخْرَى قَصِيرَةٌ فَالْأُولَى يَعْلَمُ بِمَكَانِهِ فِيهَا خَاصَّةً مِنْ شِيعَتِهِ وَ الْأُخْرَى لِأَنَّ يَعْلَمُ بِمَكَانِهِ فِيهَا إِلَّا خَاصَّةً مَوَالِيَهُ فِي دِينِهِ (نعمانی، 1397ق: 170)

در روایتی از امام باقر (ع) نقل شده است که فرمودند: برای صاحب الامر دو غیبت است

قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع يَقُولُ إِنَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَتَيْنِ (همان).

در روایتی امام باقر (ع) آیه 30 سوره مبارکه ملک را به وجود مبارک امام مهدی (عج) تاویل میبرند.

آیه شریفه میفرماید {إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا} یعنی اگر آب در زمین فرو رود {فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ} معین چه کسی آب گوارا برای شما میآورد که امام باقر (ع) فرمودند: این آیه در مورد امام نازل شده است. اگر امام شما غائب شود پس چه کسی امام (ع) را برای شما ظاهر میکند و در ادامه هم فرمود تاویل این آیه نیامده است. و حتما در آینده خواهد آمد.

عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ع فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ قَالَ نَزَلَتْ فِي الْأِمَامِ فَقَالَ إِنْ أَصْبَحَ إِمَامُكُمْ غَائِبًا عَنْكُمْ فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِإِمَامٍ ظَاهِرٍ يَأْتِيكُمْ بِأَخْبَارِ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ بِحِلَالِ اللَّهِ تَعَالَى وَ حَرَامِهِ ثُمَّ قَالَ أَمَا وَ اللَّهُ مَا جَاءَ تَأْوِيلُ هَذِهِ آيَاتِهِ وَ لَلَا بُدَّ أَنْ يَجِيءَ تَأْوِيلُهَا (طوسي، 1411ق: 158)

در ضمن روایتی وقتی از وجود و ماهیت قائم (عج) از امام رضا (ع) سوال میشود:

حضرت می فرمایند: « او چهارمین از فرزندان من است که فرزند سیده کنیزان است که خداوند به وسیله او زمین را از هر جوری تطهیر و از هر ظلمی تطهیر میکند. عده ای از مردم در ولادت او شک میکنند و در ادامه فرمود: « او صاحب غیبت است قبل از قیام. »

قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا « لَلَا دِينَ لِمَنْ لَّا وَرَعَ لَهُ وَ لَلَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَّا تَقِيَّةَ لَهُ إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَعْمَلَكُمْ بِالتَّقِيَّةِ قَبْلَ خُرُوجِ قَائِمِنَا فَمَنْ تَرَكَهَا قَبْلَ خُرُوجِ قَائِمِنَا فَلَيْسَ مِنَّا فَقِيلَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ مِنَ الْقَائِمِ مِنْكُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ قَالَ الرَّابِعُ مِنْ وُلْدِي ابْنُ سَيِّدَةِ الْأِمَاءِ يُطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ جُورٍ وَ يُقَدِّسُهَا مِنْ كُلِّ ظَلَمٍ وَ هُوَ الَّذِي يَشْكُ النَّاسَ فِي وِلْدَانِهِ وَ هُوَ صَاحِبُ الْغَيْبَةِ قَبْلَ خُرُوجِهِ فَإِذَا خَرَجَ أَشْرَفَتِ الْأَرْضُ بُنُورِ رَبِّهَا » (مجلسی، 1363ش: 52/321)

هم چنین امام صادق (ع) میفرماید: « برای قائم ما غیبتی است که مدت آن طولانی است. »

غیبت به چه معنا

آنچه مسلم است غیبت امام (ع) به معنای نابود شدن و یا حبس شدن و نبودن. یا خواب بودن ایشان نیست. بلکه غیبت او عدم دسترسی آسان به او است و دور شده ای است که از ما دور نیست او غایبی است که در میان ما هست و از میان ما نرفته است. «بِنَفْسِي أَنْتَ مِنْ مَغِيبٍ لَمْ يَخْلُ مِنْ نَفْسِي أَنْتَ مِنْ نَصِيفِ شَرْفٍ لَا يُسَاوِي» (دعای ندبه) خداوند بنا بر دلایلی ایشان را در غیبت قرار داده اند هر چند که در روایات ما برای غیبت دلایلی گفته شده است. به عنوان مثال آثار متقدم امامیه سه دلیل را در مورد غیبت امام دوازدهم ذکر می کنند، دلایلی که شیوه های جدید ائمه (علیهم السلام) را در فعالیت های مذهبی و سیاسی شان تصویر می کند. از امام صادق (ع) روایت می شود که فرموده اند: «قائم قبل از قیام دو غیبت دارد زیرا از کشته شدن هراسان است.»

دلیل دوم به نقل از امام دوازدهم روایت شده و گفته می شود آن را به صحابی خود اسحاق بن یعقوب فرموده اند که نیاکانش همگی بظاهر بیعت حاکمان خود را به گردن داشته اند، اما او خود را مخفی ساخته تا قیام مسلحانه کند و بیعت هیچ حاکم جورری را بر گردن نخواهد داشت.

این دلیل را امام حسن (ع) و امام رضا (ع) نیز بیان فرموده اند که «قائم بیعت هیچ حاکم جائری را بر گردن ندارد.»

دلیل سوم را کلینی آورده و می گوید غیبت امتحانی است که خداوند بندگان خود را در معرض آن قرار داده تا مشخص شود چه کسی ثابت قدم و استوار در امامت امام دوازدهم باقی می ماند (جاسم، 1385 ق: 122)

اما غیبت امام مهدی (عج) سری از اسرار الهی است که بعد از ظهور امام (عج) منکشف می شود به طوری که وقتی از امام صادق (ع) سوال می شود حضرت می فرماید: «ما اجازه نداریم این امر را برای شما منکشف کنیم.» و می فرماید: «دلیل و حکمت غیبت او همان حکمت بعضی از حجت های الهی سابق است که خداوند متعال در قرآن از آنها نام برده است و دلیل این غیبت کشف نمی شود مگر بعد از ظهور او.» سپس امام صادق (ع) مخفی بودن حکمت غیبت را تشبیه به داستان موسی و خضر (علیهم السلام) می کنند که حکمت سوراخ شدن کشتی، کشتن طفل و ساختن آن دیوار در زمانی جدایی موسی و خضر (علیهم السلام) کشف شد.

امام (ع) در ادامه فرمود: «این امری از امر الهی و سری از اسرار الهی و غیبی از غیب الهی می باشد و ما چون آگاهی که خداوند حکیم است تصدیق می کنیم که همه کارهای او از روی حکمت است اگر چه دلیلش برای ما روشن نباشد.»

و عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ الصَّادِقَ ع يَقُولُ: «إِنَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةً لَا بَدَّ مِنْهَا يَرْتَابُ فِيهَا كُلُّ مَبْطَلٍ قُلْتُ لَهُ وَ لِمَ جَعَلْتُمْ فِدَاكَ؟ قَالَ الْأَمْرُ لَلَّاءِ لَا يُؤَدُّنَ لِي فِي كَشْفِهِ لَكُمْ قُلْتُ فَمَا وَجْهَ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَتِهِ؟ قَالَ وَجْهَ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَتِهِ - وَجْهَ الْحِكْمَةِ فِي غَيْبَاتٍ مِنْ تَقَدَّمَ مِنْ حُجَجِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرَهُ إِنْ وَجْهَ الْحِكْمَةِ فِي ذَلِكَ لِأَنَّ كَشْفَهُ إِلَّا بَعْدَ ظَهْرِهِ كَمَا لَمْ يَنْكَشِفْ وَجْهَ الْحِكْمَةِ لَمَّا آتَاهُ الْخَضِرُ مِنْ خَرَقِ السَّفِينَةِ وَقَتْلِ الْغُلَّامِ وَإِقَامَةِ الْجِدَارِ لِمُوسَى ع إِلَيَّ وَقَتِ افْتِرَاقِهِمَا يَا ابْنَ الْفَضْلِ إِنْ هَذَا الْأَمْرُ مِنَ اللَّهِ وَ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ وَ غَيْبٌ مِنَ غَيْبِ اللَّهِ وَ مَتَى عَلِمْنَا أَنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حَكِيمٌ صَدَقْنَا بِأَنَّ أَعْمَالَ كُلِّهَا حِكْمَةٌ وَ إِنْ كَانَ وَجْهَهَا غَيْرَ مَنْكَشَفٍ» (طبرسی، 1403ق: 2/376).

بنابر این که زمین هیچ گاه از حجت الهی خالی نمی شود امام عصر علیه السلام به عنوان حجت الهی برای انسان ها موجودند و آن چه از وظایف برعهده حجت الهی است امام مامور به انجام آن ها می باشند. حجت الهی تام الاختیار بوده و حی و حاضر در همه صحنه ها هستند.

امام سجاد (ع) می فرماید: «از زمانی که خداوند آدم را خلق کرده است زمین از حجت الهی خالی نمانده است. این حجت یا ظاهر و مشهور است یا غایب و مستور. و هیچ گاه زمین از حجت خالی نمی شود تا این که قیامت برپا شود و اگر این گونه نشود خداوند عبادت نخواهد شد.»

عن علي بن الحسين (ع) في حديث قال: «لم تخل الأرض منذ خلق الله آدم من حجة لله فيها ظاهر مشهور، أو غائب مستور، ولا تخلو إلى أن تقوم الساعة من حجة لله فيها، و لو لا ذلك لم يعبد الله» (عاملي، 1425ق: 1/168)

وجود او در زمان غیبت سراسر از برکات برای شیعیان بلکه همه هستی است که اگر خود را به این حجت الهی نزدیک از نعمت و برکات و هدایت او بهره مند خواهیم شد و اگر از او دور افتیم در ضلالت و گمراهی خواهیم افتاد.

امام صادق (ع) در ضمن روایتی می فرماید: «هرکس حجت الهی را ترک کند هلاک خواهد شد و هرکس ملازم او شود نجات خواهد یافت.»

عن أبي عبد الله عليه السلام قال: «ما ترك الله الأرض بغير إمام قط منذ قبض الله آدم يهتدى به إلى الله و هو الحجة على العباد، من تركه هلك و من لزمه نجى حقا على الله عز وجل» (همان: 1/169)

شیعیان بلکه همه هستی از وجود او بهره می برند بدون اینکه حتی خود ملتفت باشند همانطور که خورشید پشت ابر مایه روشنی و برکت برای ماست و در بسیاری از ما غافل از وجود آن هستیم وجود امام علیه السلام نیز دقیقاً همین گونه است. از امام صادق (ع) سوال شد: «مردم چگونه از حجت غایب مستور نفع می برند؟»

ایشان فرمودند: «همانطور که از خورشید پشت ابر وقتی ابرها آن را می پوشانند استفاده می کنند از وجود امام غائب نیز بهره می برند.»

و عن الصادق (ع) أنه سئل «كيف ينتفع الناس بالحجة الغائب المستور؟» فقال: «كما ينتفع بالشمس إذا سترها السحاب» (همان: 1/168).

نتیجه

شیعیان ابتداء بایسته و شایسته است مفهوم واژه غیبت را فهمیده و در مرحله بعد در رابطه با مرتفع نمودن موانع امر فرج حضرت حجت (عج) با استفاده از آموزه های دین کوشش نمایند که امر فرج بنا بر روایات در راس همه امور است و اولین قدم ترک معاصی توسط منتظرین

حضرت سپس عاری نمودن جامعه از فساد و تباهی است.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

- 1- شیخ طوسی، محمد بن حسن، (1411ق)، الغیبه، قم: انتشارات موسسه معارف اسلامی، چ اول.
- 2- طبرسی، احمد بن علی، (1403 ق)، احتجاج، مشهد: نشر مرتضی.
- 3- عاملی، محمد بن حسن حر (1425 ق)، اثبات الهداه، بیروت: انتشارات اعلمی، چ اول.
- 4- قمی، شیخ عباس، (1377ش)، مفاتیح الجنان، قم: انتشارات الهادی.
- 5- مجلسی، محمد باقر، (1363ش)، الجامعه لدرراخبار الائمه الاطهار، تهران: انتشارات اسلامی، چ دوم.
- 6- محمد حسین، جاسم، (1385ش)، تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر، چ سوم.
- 7- نعمانی، بابی عبدالله محمد بن ابراهیم، (1397 ق)، الغیبه، تهران: انتشارات مکتبه الصدوق، چ اول.
- 8- نیلی، علی بن عبدالکریم، (1420ق)، منتخب الانوار المصیئه فی ذکر القائم، قم: انتشارات الهادی، چ اول.